

Araştırma Makalesi**Başvuru:** 19.05.2025**Kabul:** 27.05.2025**Atıf:** Akça Öcal, Hilal ve Oğuz Öcal. "Adem ve Vucûd'da Zihinsel Uyanıştan Reel Öğretiye: Sorgulamalar," *Temaşa Felsefe Dergisi* sayı: 23 (Haziran 2025): 278-290. <https://doi.org/10.55256/temasa.1702139>

Adem ve Vucûd'da Zihinsel Uyanıştan Reel Öğretiye: Sorgulamalar

Hilal Akça Öcal¹

ORCID: 0000-0003-3518-7306

Oğuz Öcal²

ORCID: 0000-0003-2301-095X

DOI: 10.55256/TEMASA.1702139

Öz

Adem ve Vucûd, Arslan Topakkaya'nın ilk şiir kitabıdır. Şiirlerinde hakikatin bilgisine ve derinliğine ulaşmaya çalışan insanın görünümünü, ufak anımsatmalarla sunmaya çalışan şair, kimi zaman endişeli kimi zaman teslimiyetçi bir tavır takınır. İnsanın temel duygularını ve yönelimlerini kendilik bilgisinin yansımalarıyla yakalamaya çalışır ve oldukça samimi bir üslupla okuyucu düzleminde benliğin derinlerine doğru hareket etme imkânı sağlar. Şiirler; siyasi ve politik bir söylem üzerine kurulu olmayıp ideolojik perspektiften uzakta hakikatin bireyin dünyasındaki yerini ufak dokunuşlarla aydınlatmaya çalışır. Bireysel bir erginlik ve ruhsal bir dinginlikle okuyucuya seslenen şiirlerde, gündelik hayatın telaşı ve endişesi, hüküm sürmez. Korku, kaygı, öfke, utanç ve nefret gibi duyguların ayak seslerinin duyulmadığı bu şiirlerde hüznün ve keder gibi duygular da ön plana çıkmaz. Duygulardan çok duyum algısıyla yazılan *Adem ve Vucûd* şiir kitabında hakikatin bilgisine rehberlik etme ve insan hayatının dünyevi gerçekleri üzerine kafa yorup sezdirme söz konusudur. Bu nedenle şair, kaygı yüklü bir arayış yerine sakin ve telaşsız bir şekilde bulduklarını açma endişesiyle hareket eder. Şair, bilinçli bir seçim yapmış ve ölümlü olduğu gerçeğini kabullenerek imanla teslim olma aşamasına gelmiştir. Kitapta yer alan şiirler, öznenin bir seçim yaparak ahlaki olandan aşk aşamasına geçmesi başta olmak üzere, imanın beraberinde getirdiği ve zorunlu kıldığı hüsn-ü talil ile tabiatta Tanrı'nın tezahürlerine bakışı ve büyük felsefi meseleleri konu edinir. Çalışmada bu doğrultuda başlıklara yer verilerek şiirlerin tematik yapısı görünür kılınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Adem ve Vucûd*, Arslan Topakkaya, Hayat, Ölüm, Varoluş.

From Mental Awakening to Real Doctrine in *Adem ve Vucûd*: Questions

Abstract

Adem ve Vucûd is Arslan Topakkaya's first poetry book. The poet, who tries to present the appearances of a human trying to reach the knowledge and depth of truth in his poems with small reminders, sometimes adopts an anxious and sometimes submissive attitude. The poet tries to capture the basic emotions and tendencies of a person through the reflections of self-knowledge and provides the reader with the opportunity to move deep into the self on a very sincere level. The poems are not based on a political discourse and not try to explain the place of truth in the individual's world with small touches, far from an ideological perspective. The rush and anxiety of daily life do not prevail in the poems that address the reader with individual maturity and spiritual serenity. In these poems, where the footsteps of emotions such as fear, anxiety, anger, shame and hatred are not heard, emotions such as melancholy, love and grief do not come to the fore. In the poetry book *Adem ve Vucûd*, where sensory perception comes to the fore rather than emotions, there is a question of guiding to the knowledge of truth and pondering and insinuating the worldly realities of human life. Therefore, instead of an anxious search, it emphasizes the state of calmly and unhurriedly revealing what one has found. The poet has made a conscious choice and has come to a state of surrender by accepting the fact that he is mortal. For this reason, the poems in the book deal with the subject of "the subject making a choice and passing from the moral to the stage of love", the connection to a beautiful reason that faith brings and makes necessary, the view of the manifestations of God in nature and great philosophical issues. In this study, the thematic structure of the poems was tried to be made visible by giving titles in this direction.

Keywords: *Adem ve Vucûd*, Arslan Topakkaya, Life, Death, Existence.¹ Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi. hakca@erciyes.edu.tr² Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi. ogzocal@yahoo.com

Giriş

Şair, düşünür ve felsefeci Arslan Topakkaya'nın ilk şiir kitabı olan *Adem ve Vucûd*'da yer alan şiirler, genel itibarıyla kendini bilme, bir sınır durum deneyimi yaşama ve düşünme üzerine kuruludur. Hem gündelik yaşamında hem de metinlerinde hakikat üzerine kafa yoran şair, poetik düzlemde epistemolojik bir alan açarak okuyucunun sarsılarak ancak zorlanmadan "mutlak hakikati" sorgulamasına imkân hazırlar. Çok belirgin bir şekilde tarihi, siyasi, politik göndermelerin yer almadığı bu şiirlerde güncel olaylar ile aktüele ait sorunlardan da bahsedilmez. Şiir ile şuurun yan yana yürüdüğü bu metinlerde şair, ayrıca zaman zaman kırılmalar yaşasa da rüya, hülya ve hayal kavramlarından oldukça uzakta bilinçli bir tavır sergileyerek bir inancı dile getirir, inanan bir insan olarak öne çıkar. Lirik ve öykülemeci bir anlatımın hâkim olduğu şiirler, Tanrı, doğa, varlık ve insanla bir bütün olmayı imleyerek dönüşelliği dile getirir. Hatta bu son unsur, bu şiirlerde derin bir anlama sahiptir. Dolayısıyla Tanrı tasavvurunun hem örtük hem açık ifade edildiği şiirlerde, mistik ve metafizik bir düzlem söz konusudur. Bir seçim yaparak o düzleme ulaşan şair, mutlak olana duyduğu derin inancını "arama, bulma, sorgulama ve tebliğ etme" aşamalarıyla yansıtır. Bu bağlamda şiirler, dinsel bir varoluş sorunsalı üzerinden ilerler ve kendi bünyelerindeki kurdukları önermelerle son tahlilde hakikatin yolunu aydınlatır. Ancak hakikati kısa yoldan ve doğrudan elde etmek mümkün olmadığı için anımsatmalara ve sezdirmelere başvuran şair, birbiriyle derinden ilişkili olan şiir ile felsefe arasında bir yerde durmaya çalışır. Poetik açıdan okuyucuyu düşünmeye sevk eden şiirler, felsefi açıdan ise hayatı sorgulamaya davet eder. Bu açıdan değerlendirildiğinde şairin amacı, sanat yapmaktan ziyade asıl sanatın ve sanatçının ne ve kim olduğuna işaret etmektir, denilebilir. Tanrı ve kozmoloji etrafında şekillenen şiirlerin çoğunda, görünenin arkasındaki görünmeye ulaşma ve bir tezahür olan tabiatı bu doğrultuda yüceltme istemi dikkat çeker. Ayrıca şiirin kurucu unsuru olarak görülen doğa, varlık ve insan öğeleri, Tanrı tasavvuruyla birleşerek okuyucuya, yanılısma bir dünyada olduğunu anımsatır. Didaktik bir söylemden çok yer yer lirikleşen bir dil ve üslupla kaleme alınan bu şiirlerde, ritmik çıkışlarla heyecansal bir bağlam oluşturulur. Şairin arayışı ve seçimiyle çıktığı yolculukta bedeninin isteklerini geride bıraktığı, büyük meselelere kafa yorduğu ve aşkın bir öze ulaşma yolunda emek sarf ettiği görülür. Şairin zaman zaman belirginleşen yorgunluğu ve duyduğu hüznün ise hem bir ruhun yaşadığı dramı vurgular hem de dünyaya sürgün edilmişlik durumunun sona ermesi için bir temenniyi içerir ve ifade eder. Bu çalışmada kitapta yer alan şiirler, şairin benliğini aşarak varlıkla nasıl özdeşleşip derinleştiğini ortaya koymak için üç başlık altında ele alınmış ve şiirlerin çok katmanlı yapısı farklı bakış açılarıyla yorumlanmaya çalışılmıştır.

1. Aşkın Dili Olarak Hüsn-ü Talil ve Tabiat Unsurları

Tabiatın maneviliği, tek Tanrılı dinler ile geleneksel medeniyetlerin temel ilkelerinden biridir. Bu manevilik, çağdaş insan için bir şey ifade etmeyebilir ancak gerçek bir Müslüman, Hristiyan, Budist ve Taoist, bir çiçeğe baktığında modern insanın gördüğünden çok farklı bir şey görebilir: Çünkü tabiat, duygu ötesi âlemden mesajlar ileten saydam bir gerçeklik alanıdır. Tabiatı, daha üst seviyede bir gerçekliğin yansıdığı ayna olarak değerlendiren bu görüş, kendini ifade ederken kaçınılmaz olarak tabiatı dayalı bir sembolizm geliştirmiştir³. Çıplak gözün gördüğü dünya, tasavvuf perspektifinden ise kesret yani bir çoklukta birlik veya bir var olup bir yok olma dünyasıdır, bir 'âlem-i kevn ü fesad'dır. Önemli olan bu geçiciliği ve görünüşteki karmaşayı aşıp onun ardındaki mutlak yasallığı yakalamaktır. Gelip geçici olan ruha huzursuzluk verir ve çıplak gözden daha farklı bir görme vasıtasına ihtiyaç duyar. Nesnelerin dünyasının görünüşteki keyfiliğini aşarak mutlak olana ulaşmak, kendinden geçmek ve benliği aradan kaldırmak gerekir.⁴ Bu bakış açısı ve istekle yazılan *Adem ve Vucûd*⁵ şiir kitabında da şiir öznesi, dış dünyanın fenomenlerinin iç yüzüne ulaşarak görünüşler dünyasının verdiği huzursuzluktan kurtulup mutlak olanın verdiği dinginliğe erişmeye çalışır ve okuyucuyu da bu dingin dünyanın içine çekmeye çalışır.

³ Beşir Ayvazoğlu, *Güller Kitabı/Türk Çiçek Kültürü Üzerine Bir Deneme* (İstanbul: Kapı Yay., 2013), 88-89.

⁴ Beşir Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği/İslam Sanatlarının Estetiği Üzerine Bir Deneme* (İstanbul: Kapı Yay., 2016), 35.

⁵ Arslan Topakkaya, *Adem ve Vucûd* (Kayseri: Kimlik Yay., 2021). Alıntılar kitabın bu baskısından yapılmıştır.

Şiir öznesi, her şeyde Tanrı'nın görünümü aradığı ve tabiat unsurlarını ön plana çıkardığı şiirlerde, kolektif şuuru harekete geçirerek insan ile doğa arasındaki bağın modernitenin dayatmalarıyla nasıl parçalanıp dağıldığını ortaya koyar. Hayat, doğa ve insan arasında kurulan bu bağda, döngüsel bir benzerlik ve somutlaştırma vardır. Bu bağlamda **Köpekler Havlar** başlıklı şiirde dinsel düşüncenin iman aşamasında olan özne, köpeğin havlamasında Tanrı'nın varlığına dair bir işaret olduğunu ve köpeğin tevhit için tellallık yaptığını söyler: “Her şeyden evvel köpek, tevhidin ilancısı ve tellâlidir.”⁶ Kitaptaki en özgün yorumlardan birini taşıyan bu şiir, köpeğin havlamasında dua, zikir ve anıştırmayı ritmik bir öge formuna sokarak zihinsel bir sıçramayla okuyucuyu görünüşten hakikate ulaştırır ve uyanışa geçirir. Şiirin imgelem yapısında iki önemli ögeyi ön plana çıkaran Gaston Bachelard'a göre titreşim ve yankılanma, okurun uyanışa geçmesini sağlar. Köpeğin havlamasıyla oluşan yankı ve titreşim bizi, şiirde varlığın kökenine götürür. Şiirde sesin anımsatıcı özelliğinden yararlanılarak köpeklerin havlamasıyla oluşan “Şiirsel imge yankılanarak bir varlık tınısı kazanır”⁷ düşüncesi adeta kanıtlanır. Tanrının varlığını köpeğin sesinin tınısında bulan şiir öznesi, benzer bir titreşim ve yankılanmanın dünyasındaki tezahürünü **Verde** adlı şiirinde de dile getirir. Öyle ki şiirde, gülün rengi ve güzelliği ile insanda bir ürperti/titreşim meydana getirmesi oldukça dikkat çekicidir. Bachelard'ın ifadesiyle “titreşimler, dünyadaki yaşamımızda farklı düzlemlere dağılır, yankılanma bizi kendi varoluşumuzu derinleştirmeye çağırır.”⁸ Bu bakından **Verde**'de gülün güzelliğinin meydana getirdiği titreşim, şiir öznesine varlığın derin çağrısını iletir ve onu şöyle konuşturur:

Kırmızı gül anlamına gelir
Tasviri bir o kadar korku verir
“Gökyüzü kızarmış bir gül gibi” dürüldüğü zaman
O anda gerçekten yok olmak ister insân.⁹

Annemarie Schimmel'e göre gül ile bülbül, dünyanın en eski sembollerinden birisi olan “can kuşu ile hayat nebatını” bu motifte birleştirmiştir. Dini sahada kullanılan bu sembolde, Tanrı'nın güzelliği ve yüceliği, kırmızı güle benzetilir. Bunun için de mutasavvıflar, ilahi cemalin mükemmel bir sembolü olarak çoğunlukla gülü işaret eder. Öte yandan canın bir sembolü olan bülbül ise hasret ve aşkla bu ilahi güle hitap edip artık kendi kalbinde ilahi gülün açmasına şahit olur.¹⁰ Yine benzer şekilde İslam peygamberinin gülü çok sevmesinin yanı sıra “Kırmızı gül Allah'ın tezahürüdür” dediği rivayet edilir. Gül, ilahi güzelliği ve ihtişamı en mükemmel biçimde yansıttığı için iştiaak içindeki ruhun sembolü olan bülbül tarafından sevilmiştir ve sonsuza kadar sevilecektir.¹¹ Bu şiirde benzer şekilde özne, ihtişamlı duruşundan etkilendiği gülü hem Tanrı'nın varlığına bir işaret olarak algılar hem de rengiyle özdeşim kurarak kıyamet gününün bir anıştırmacı olarak işaret eder. Gökyüzünün kızarmış bir güle benzetilmesi ve bülbülün son durağı olması, dinsel anımsatmayı biraz daha kuvvetlendirerek hem kıyamet gününe hem de gül ile bülbül metaforuna bir göndermede bulunur. Şiirin ilerleyen bölümünde de gülün güzelliğinde Tanrı'yı bulan özne, insanı kâmile yani “kalbindeki güle” ulaşır.

Bu şiirle anlamsal olarak bir bütünlük sağlayan diğer bir metin ise **Ağaç**'tır. Mütevacı bir mümini temsil eden ağaç, dallarıyla Tanrı'yı anar ve ona her hâliyle ibadet eder. Nazım Hikmet'in Ceviz Ağacı şiiri gibi özgün olan bu metinde şiir öznesi, ağacı; yeryüzünün süsü, kuşların evi, rüzgarın aşığı, yağmurun maşuku olarak yüceltir. Onda hırssız ve mütevekkil oluşu nedeniyle tevekkül ahlakının tezahürünü görür ve ağacı cennetteki huriler gibi insana meyveler ileten bir meleğe benzetir. Yine onu insanın dostu ve sığınacağını bir güvenli alana sahip olduğu için yüceltir. Şöyle konuşur:

Haşre en güzel delildir

⁶ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 19.

⁷ Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası*, çev. Alper Tümertekin. (İstanbul: İthaki Yay., 2013), 14.

⁸ Bachelard, *Mekânın Poetikası*, 14-15.

⁹ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 34.

¹⁰ Annemarie Schimmel, “Dinde Sembolün Fonksiyonu Nedir?,” *Ankara Üni. İlahiyat Fak. Dergisi* sayı: 3 (1954): 71.

¹¹ Ayvazoğlu, *Güller Kitabı/Türk Çiçek Kültürü Üzerine Bir Deneme*, 101.

Kışın ölür kemikleri görünür
 Bahar haşriyle dirilir, güzelleşir
 Dirilmeye inanmayanlarla böylece dertleşir
 (...) Rengârenk, yeşil, sarı ve kırmızı
 Raks eder, zikreder, hisseder
 Yüzlerce eli ile ne de güzel niyâz eder
 Üzüldüğünde derinden sükût eder.¹²

Bu dizelerde de görülebileceği gibi bir canlı karşısında farklı bir haleti ruhiyeye bürünen şiir öznesi, ağacın insanoğluna örnek olduğunu hatırlatarak dikkatle bakıldığında ve anlaşıldığında onun mevsimsel görünüşleriyle bir ibadeti gerçekleştirdiğini düşündürür ve onun değişip dönüşme ritüeliyle çok şeyi varlığında bir araya getirdiğini sezdirir. Sadece arif olanlar şiir öznesine göre, güzel görüp güzel yorumlayarak doğada görünüşe çıkan Tanrıyı anlayabilir ve onun açılımları karşısında duyduğu hayranlığı duyurabilir.

Kitapta yer alan **Kar** şiiri de Tanrı ile kul arasındaki bağı ve iletişimi gösteren en önemli metinlerden biridir. Şiir öznesi, Tanrı'nın varlığının habercisi olarak gördüğü kar tanelerini bir elçi olarak niteler:

Kar ruha benzer
 Bembeyaz ve tertemizdir
 Ruhtan ruha yazılmış, yere düşen bir elçidir
 Elçiye zeval olmaz
 Verir mesajını, yerine başkasını geçirir.¹³

Özneye göre aşâğılık, yani hesap kitap yapan düşüncenin egemen olduğu dünyanın karanlığına karşılık karın beyazı, Tanrı'nın saflığı, temizliği ve nurunu ispat eder. Diğer bir ifadeyle kar, söz konusu hususun nesnedeki karşılığıdır. Ayrıca kar, şiirlerde genellikle bahar mevsiminin aksine hüznün, keder ve yas gibi olumsuz çağrışımlar yüklense de bu şiirde saflık, dinginlik ve huzur olarak nitelendirilir ve aynı zamanda insanoğlunun Tanrı'yı unutmasının bir işareti olarak da yorumlanır. Güzel bir yorumla, yani hüsn-ü talille her kar tanesinin ağlayan bir meleğin gözyaşı olarak kabul edilmesi ve Tanrı'nın kederini ifade etmesi, şiir öznesinin de duyduğu hüznü ve sevgiyi dile getirir. Yağan karın, kötülüklerle dolu dünyanın üstünü örterek bir arınma ve temizlenme işlemini gerçekleştirmesi ise aynı zamanda Tanrı'nın kullarını affediciliğinin göstergesidir. Var olma ile yok olma gibi döngüsel bir düzlemi ifade eden şiir, her şeyin bittiği noktada yeniden başladığının da bir kanıtıdır. Bachelard'a göre "su, içsel bir gücü olduğu için içeride olan varlığı arındırabilir, günahkâr ruha karın beyazlığını yeniden verebilir. Bedensel olarak kendisine su serpilen kişi, ruhsal olarak yıkanmış olur."¹⁴ Şiirde de karın yağışı, tabiata yenilenmesi için bir fırsat sunduğu kadar insanlara da Tanrı'nın nuruyla arınarak yeniden doğmak için bir imkân verir. İmkânın yani olanağın sesini duymak, onun çağrısına icabet etmek, bir iman seviyesinde kararlılığı ve sahih bir hüsn-ü talili gerektirir. Ancak güzel yorumlayabilenler en güzelin çağrısını duyabilirler.

Kitapta bu döngüsellliği ifade eden bir diğer şiir ise **Toprak** ismini taşır. Anasır-ı Erbaa olarak bilinen evrenin dört ana unsuru olan "toprak, su, ateş ve hava", esasen oluşumsal olmayla yani değişim, dönüşüm ve yenilenmeyle ilişkilidir. Bu dört unsurdan birisi olan toprak, en cömerdidir ve o, şiirde bu bağlamda yaşam kaynağı/ana rahmi olarak değerlendirilerek yüceltilmiş ve bir kutsiyetle onurlandırılmıştır. Yaratılış mitine gönderme yapan şiirde, bütün canlıların mayası olarak görülen toprak, doğum ile ölümün anımsatıcı unsurudur:

Sen ki hamurumun mayası

¹² Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 74.

¹³ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 38.

¹⁴ Gaston Bachelard, *Su ve Düşler/Maddenin İmgelemi Üzerine Bir Deneme*, çev. Olcay Kunal. (İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2006), 160-161.

Bütün canlıların mahzeni
İnsanın hazeni
Yağmurun bedeni
Tanrı'nın ademi
Dünyanın kaderisin.¹⁵

Şiir öznesi, alıntılanan dizelerde görüldüğü gibi toprak metaforu üzerinden insanın yaratılmış olmasına atıfta bulunur ve insanla toprak arasındaki organik bağa dikkat çeker. Bedenin bir hapishane olduğuna inanan şiir öznesi, bu mısralarda da aynı bütünlüğü imler ve toprağın öze kavuşmak için bir araç olduğunu ortaya koyar. Varoluşa mitik boyutta gönderme yapan öznenin asıl amacı, var olana değil varoluştaki gerçekliğe odaklanmaktır. Su ile toprağın, bir olarak balçıktan insan formuna dönüşmesi ise Tanrının sanatını ortaya koyması ve açık bir lütfudur. Şiirin özü olan bu dönüşüm, oluşumun sahibini açık eder. Ayrıca Tanrının sanatının insan tarafından taklit edilmesiyle toprağın doğurganlığı, üretkenliği ve besleyiciliği yaşamın devamı için vazgeçilmez bir unsura dönüşürken dile gelen husus daha açık bir hâle gelir. Şiir öznesine göre toprağın insanı kendisine hayran bırakmasının nedeni, her hâliyle Tanrı'yı işaret ve ifade etmesidir.

Toprak şiiriyle aynı düzlemde yer alan bir diğer metin ise **Yağmur**'dur. Tanrı'nın insanlara hediyesi ve ikramı olarak nitelendirilen yağmur, bir arınma ve temizlenme aracıdır. Eskatolojide su, dünyanın yıkılış ve yok oluşunda tufan mitiyle özdeşleştirilir. Bu nedenle o, hem yaradılış hem de yıkılış mitlerinde geçer.

Seninle temizlenir bu kirli dünyâ
Yıkanır günahlarından seninle mevtâ
Akar gider seninle kötülük ve şerler
Yağmur insanı bütün kirlerden ne de güzel temizler.¹⁶

Şiirde geçen dizeler, Bachelard'ın "Bir tek arı su damlası koca bir okyanustan parçadır ve onu arılaştırmaya yeter; bir tek kirli su damlası ise kötülükten bir parçadır ve koca bir evreni kirletmeye yeter. Her şey maddesel imgelemin seçtiği eylemin ahlaki anlamına bağlıdır"¹⁷ düşüncesiyle bire bir örtüşür. Şiir öznesi de bir yağmur damlasının dünyayı ve insanı tertemiz edip arındırdığına inanır. Bu görüşünü ayrıca **Deniz** şiirinde de dile getirerek suyun yeniden doğuşu sağladığını örnekler. Şiirlerde genellikle sonsuzluğu imleyen deniz, estetik açıdan rahatlatan ve huzur veren bir yapıya sahiptir. Denizde Tanrı'nın sonsuzluğunu gören özne, tinsel açıdan rahatlar ve zihinsel açıdan şeffaflaşır: "Şiirsel düşlemde ruh, gerilimsiz, dingin ve etkin, gözünü kırpmaz."¹⁸ Bu bağlamda rahatlayan özne, temennilerini ve isteklerini suya/denize anlatır, bir dost olarak gördüğü suya içini döker:

(...) Alırsın içine milyarlarca varlığı
Korursun, doyurursun
Bunu anlamayana kudurursun
Fakîr gibi mutlakta kaybolmak isteyenler sana koşarlar
Al içine bu fanileri; mutlaka ilet!
Bedenlerini erit; ruhlarını yücelt.¹⁹

Alıntılanan dizelerde görüldüğü gibi denize aynı zamanda bir anne karnı/rahim olarak da yaklaşan özne, iman dolu bir yorumla her şeyi Tanrı'ya bırakma temennisinde bulunur. Öze dönüş çağrısı yapan şiir öznesinin amacı, maceranın başladığı noktaya tekrar ulaşmaktır. Daima haklı olma iddiasında olan benlik davasından vazgeçen özne,

¹⁵ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 40.

¹⁶ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 43.

¹⁷ Bachelard, *Su ve Düşler*, 160-161.

¹⁸ Bachelard, *Mekânın Poetikası*, 12.

¹⁹ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 65.

Tanrı'yla birleşmeyi ve uyumlu olmayı tercih eder ve özlediği birliğe, bütünlüğe ulaşma hayali kurar.

2. Bir Sınır Durum Olarak Ölüm ve Şiir Öznesinin Seçimi

İnsanın varlığını gerçekleştirme, kendi seçimlerinin ve eylemlerinin sonuçlarıyla ilişkilidir. Kendini gerçekleştirmede başkaları temelde öncelikle söz sahibi değildir ve bu gerçekleştirme süreci, yalnızlık ve ölüm gibi sınır durumlarla yüzleşme için de geçerlidir. Sınır durum, varoluşa ait değiştirilemeyen ve kendisinden kaçılmayan ölüm, acı, yaşam savaşı ve suçluluk duygusu gibi durumlara verilen isimdir.²⁰ Bu nedenle hiç kimse başka birinin ne var oluşunu ne de ölümünü üstlenebilir. “Ölüm, ölüm olduğundan dolayı özsel olarak benimkidir”. Bu açıdan ölüm, hakiki anlamda bir var olma imkânını içinde taşır ve o anlama gelir. Ölüm verilmiş bir şey olmayıp aksine kendisi en üst düzeyde özsel olarak anlaşılan bir fenomendir. Burada sadece bireyin kendi varlığı söz konusudur.²¹ Kitabın önemli metinlerinden birisi olan **Babam Yok** şiirinde özne, insanı sarsıp uyandırma ve dönüştürme potansiyeli olan ölüm gerçeği ile yaşadığı karşılaşma deneyimini şiirleştirir. Aynı zamanda insanın çözemediği büyük trajedilerinden birisi olan ölüm, bir sınır durum olarak şiir öznesini gelip geçici, sonlu ve zamansal olma durumuyla karşılaştırır. Ölümlü oluşunu, babasının ölümüyle anımsayan ve kavrayan, bu durum karşısında derinden sarsılan özne, şiirin ilk kısmında ifade bulduğu gibi ölümden sonra arta kalan yokluk fikrini kabullenemez. Bu kabullenemeyişte babadan boşluğu dolduramama ve acıyla baş edememe, esas neden gibi görünür ancak esas neden ölümlü olma gerçeğiyle karşılaşmak ve her şeyi yeniden yorumlamak zorunda olmaktır. Bir sınır durumla karşılaşp her şeyi yeniden anlamlandırmak ve yorumlamak kaygı ve endişeye neden olabilir.

Artık yok babam, aslında ben de pek var sayılmam
Koca kozmosta tek başıma ne yaptığımı bilemeden güya ‘var olmaya devam’
Koca bir çınara artık yaslanamamak
Konuşamamak, gülememek.²²

İmanlı yaşam, babayı metaforik düzlemde en tepeye koyma ve varlığını onunla anlamlı kılma esasına dayandığı için o, aynı zamanda iktidar ve otorite fikriyle de bütünleşir. Alıntılanan dizelerinde de ifade bulduğu gibi şiir öznesi, babasının ölümüyle eylemlerinin amaçsızlaştığını ve yoğun bir sarsıntı yaşadığını vurgular ve babasının yokluğuyla yok olduğunu, kendi benliğinin de bu ölümlü daha derinlere hareket ederek adeta iç dünyasına doğru çekilip gittiğini söyler, ardından da bir ikrar ve diriliş olarak “Ben de yokum elhamdülillah!”²³, der. Babanın bir tamamlayıcı ve bütünleyici olma özelliğiyle koruyup kollama ve sahip çıkma durumu, devlet/iktidar/otorite fikriyle özdeşleştirilip düşünüldüğünde onun yokluğunun derin bir “boşluk” duygusunu beraberinde getirmesi çok daha rahat anlaşılabilir. Boşlukta kalan ve kaygı ile dolan şiir öznesi, yaşadığı acıyla bu yoksunluğun bir “ceza” olduğunu düşünür ve bu aşağılık dünyadan nefret eder ancak o aşamada uzun süre kalmayan özne, derin bir uyanış yaşar ve her şeyi yeni bir gözle görmeye ve yorumlamaya başlar. Yoğun bir idrak duygusuyla kaplanan, acısını yaşadktan sonra varlığın anlamının bir başka varlıkla anlam kazandığına inanan şiir öznesi, yaratıcıya sığınarak hüznü ve kederi geride bırakır. Böylece, babanın yokluğunu kabullenip acısını dindiren özne, yaşamanın bilge bir tavırla ölüme hazırlanmak olduğunu kavrayacak bir seviyeye ulaşmış ve o seviyeye has bir dille konuşmaya başlamış olur. Bir diğer ifade ile ölümün neden olduğu boşluğu çok çabuk dolduran ve Tanrı'yı olan imanını tazeleyen şiir öznesi, “O var, O var, O var!/ Başka varlara ne hâcet.”²⁴ dizesiyle gelip geçici olma gerçeğiyle dağılan parçalarını toparlayarak ölüme hazır olduğunu tebliğ eder ve aşama kaydetmesine imkân sağlayan seçimini kesinleştirir. Bu bakımdan ölüm gibi sınır durumlar, kendisiyle ilişki kurma biçimine göre dağıtıcı da olabilir, insanın kendisini aşmasına olanak da sağlayabilir.

²⁰ Arslan Topakkaya, “K. Jaspers’de (Varlığın) “Sınır Durumları” (Grenzsituationen) Kavramının Anlamı Üzerine Bir Deneme,” *Felsefe Dünyası* sayı: 46 (2007/2): 150-152.

²¹ Arslan Topakkaya, *Egzistansiyalizmde Tanrı* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2022.), 104.

²² Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 9.

²³ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 10.

²⁴ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 10.

Şiir öznesi, ölüm gerçeğinin neden olduğu derin ıstırap sonrasında **Tanrı** başlıklı şiirde bir arayış içinde okurun karşısına çıkar. Söz konusu şiirin ilk mısraında amacının Tanrı'yla ilgili sorgulama yapmak olmadığını vurgulayan şiir öznesi, yanılısama dünyaya ait bütün istek ve arzulardan sıyrılarak mütevazı bir ifadeyle acizliğini dile getirir:

O'nu bilmek ne haddime
Bilinmek neyime
Doğrudan bir yol yok O'na
Kapatmış bütün yolları
Debelenip dursunlar kulları
Yolun sonunda koca bir darağacı, Ve Tanrı...²⁵

Sığınacağı tek yer olarak varlığın yanını gören özne, bilinmeyen bir mekân ve zamanda bulunan Tanrı'ya erişmenin kolay olmadığını farkındadır. Bunun için de bir bekleme durumunda iken vuslata ermek için adeta Tanrı'ya yalvarır ve “Yalvarıyorum bitir bu oyunu ve eğlenceyi,”²⁶ ifadesiyle sürgün dünyadan asıl vatanına geri dönmek ister. Ölmeyi istemek, imanlı birisi için dünyanın bir reddiyesidir ve seçimi ifade eder. Ölüm deneyimiyle sarsılan ve bir aşama kaydeden özne, sürgünlüğünün bitmesi için kararludur ve **Tanrı** başlıklı şiirinde Tanrı'nın varlığının esasen kalpte hüküm sürdüğünü belirtir ve onun sırrının akılla değil ancak imanla çözülebileceği sezdirir. Yaşanan derin bir teslimiyetle teskin olan öznenin **Eller ve Gökyüzü** şiirinde de benzer bir ruh hâline büründüğü görülür. Yakarış ve yalvarış üzerine kurulu olan şiirde “el”, kul olan ancak onun farkında olan veya olmayan insanın karşılığıdır ve çok anlamlı, çok imkânlı bir araçtır. Bu bakımdan insanın başına gelen her şey Tanrı'dandır imanlı insan için. İnsan ona iman ederek veya etmeyerek kendi eliyle cennetini de cehennemini de yaratır. Hatta içine düşülen boşluk da ulaşılan yücelik de onunla ilişki biçiminin bir sonucudur: “Her insanda, aşağılardan ve aşağılanmış olmaktan kurtulmak ve yücelmek; atılmışlıktan seçilmişliğe terfi etmek; fena ve zevalden, yani sonlu ve geçici bir varlık olmaktan kurtularak ölümsüz hale gelmek yönünde bir arzu vardır.”²⁷ Her şey hem insanın elindedir hem de değildir.

(...) Elimi tut Tanrım, bırakma ellerimi
Kulunun ellerinin günahından dolayı bırakma mutlak boşluğa
Gerçi bıraktığın boşluk da sensin çıkardığın arş da sen
Çekip kurtar zindân-ı dünyâdan al bostân-cinânına,
Ellerim semâda, duâda ve arayışta...
Eller neden hep gökyüzüne kaldırılır bilemedim bir kavrayışta.²⁸

Aynı zamanda eller, sembolik düzlemde yer ile göğü birleştiren bir duyum aracı görevi de üstlenir. Bunun için de aşağı ile yukarı dünyayı ayırt etmek isteyen özne için dünya, içine atıldığı bir zindan ve bekleme yeridir. Her şey elle, yani anlayıp yorumlayan ve bir kul olan insanla ilgilidir. Bu dizelerde yer alan zindan, bir metafor olarak mitolojik öykülerdeki kahramanın ölmüş gibi yaptığı bir dinlenme ve bekleme yerini karşılar. Kahraman orada çilesini doldurduktan sonra yeniden doğum için hazır duruma gelir ve bir süre sonra da yeniden doğar. Bu bağlamda yaşadığı gölge dünyada mutsuz olan şiir öznesi, hakiki dünyaya geçiş için hazır olduğunu vurgulayarak bekleme durumundan çıkmayı ve kavuşmayı temenni ederken aslında bir tinsel olgunlaşma yaşadığını da itiraf etmiş olur.

Kitaba adını veren **Adem ve Vucûd (Bir Adem'den Vucûd'a)** şiiri, yine öznenin bir sınır duruma gelip seçim yaptığı metinlerden biridir. Varlık ve yokluk felsefesinin hüküm sürdüğü şiirde, farklı olanaklarla karşılaşan şiir öznesi, benliğini geride bırakarak teslim olmayı yeğlerken derinden duyulan bir iman da böylece ifadesini bulmuş olur:

Yokluk ve varlık

²⁵ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 11.

²⁶ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 12.

²⁷ Muhammed İkbâl İmamoğlu, “Kitap İncelemesi Adem ve Vucud,” *Temaşa Felsefe Dergisi* sayı: 16 (Aralık 2021), 239.

²⁸ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 14.

Ne ola ki bunlar?
 Çöz çözebilirsen, en az senin kadar esrâr
 Sırta eren ademe gider, ermeyen vucûda
 Hayât tam da mündemiç senin bu sırrında.²⁹

Gelip geçici olan beden, geride bırakılıp kalıcı olan ruhun öncelendiği bu dizelerde yer alan “sırta ermek” ifadesi, gerçek dünyanın kapılarını aralamayı veya aydınlanma durumunu işaret eder. Reel dünyada kendisini bir gölge olarak yorumlayan şiir öznesi, “Vehmi gölgeni kat mutlağın gölgesine/Kıl gölgeni aşikâr tezekkür ve tefekkürle,”³⁰ dizelerinde derin bir özdeşliğe ulaşır ve gölge âlemi aşarak asıl olana kavuşma istemiyle dolar. Bu ifadelerinden de anlaşılacağı gibi imanlı insan için yaşamının amacı ikiliği aşıp bir olmaktır.

Korkmayın ademden, karanlık ve boşluktan
 Zira adem de karanlık ve boşluk da
 Hepsî bir arada O’nda tevhid etmiş, erimişler
 Sen de muvahhid ol ki.³¹

Bir düzeni olan bu dizelerde gölge dünyanın karanlık ve boşlukla örülü olduğunu gören özne, isyan etme imkânı varken imana has sahih bir teslimiyet ile “varlık ile yokluk”un özdeş olduğunu fark edip bire ulaşılabilir ihtimalinin mümkün olduğunu anlatmaya çalışır. Bir diğer ifadeyle tevhide ulaşan insanın ikiliği ortadan kaldırarak sıradan olan ahlaki aşamadan iman aşamasına geçtiğini dile getirir. Bu düşüncesini bir sonraki şiirindeki “ölüm” imgesiyle perçinler. Öyle ki Ölümle Doğmak şiirinde özne, ölümlü yani gelip geçici olduğunu asla kabullenmeyen sıradan insanla arasına fark koyar ve benliğini ölümle terbiye edip yaşarken ölme fikrini savunur. Ona göre ölümü olma gerçeğini kabullenmek, insanı hem özgürleştirir hem de yanılgıların neden olduğu yüklerden kurtararak hafifletebilir. Cesur ve kararlı bir ifadeyle şöyle konuşur:

Ölüm varlığın, varoluşun ve ben’in anlamı
 Olmadan ölüm anlayabilir misin zâtını?
 Korkmayın ölümden ey fânîler!
 Hapisten çıkan, nefisten kaçan, tenezzühgâha kavuşan ne hisseder ise
 Ölüirken bundan daha fazla özgürlük ve hafiflik duyacaksınız
 İnanmazsanız ölümlere bakınız.³²

Bu dizelerde de ifade bulduğu gibi nefsinin emrinde yaşamak yerine yarım kalmışlığının ve parçalanmışlığının tamamlanması için yaşarken ölmeyi tercih eden şiir öznesi, daha önce yeteri kadar gelişmemiş olan bilinç durumunu ileri bir seviyeye ulaştırır ve o erginliğin beraberinde getirdiği bir olgunlukla konuşur. Şiirde üç defa geçen “hapishane” kelimesi, metaforik düzlemde bir taraftan dünyayı işaret ederken diğer yandan ruhu tutsak eden bedeni imler. Aynı zamanda sayıların gizemine göre üç sayısı, “yeni bir bütünleşmeye yol açar ve insanın üç hakkı vardır”³³. İkiliği ortadan kaldıran üç, bir bütün veya tam olmak için bir aşamadır. Dolayısıyla şiirde üç defa geçen hapishane metaforu, doğum, yaşam ve ölüm döngüsünü de işaret eder. Platon’a göre ölüm, ruhun bedenden kurtuluşudur.³⁴ Bedeni ruhun hapishanesi olarak gören şiir öznesi için “ölüm”, doğumdan çok daha esaslı ve anlamlıdır. Öyle düşündüğü için de toplumu dolduran unutkan insanlara “Hapishanede daha fazla kalmak için bu kadar gayret neden?”³⁵ diye sorar. Şehre varıp feryat figan koparmak isteyen Yunus Emre gibi şiir öznesi de bir adanmışlık haleti

²⁹ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 15.

³⁰ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 15.

³¹ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 16.

³² Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 17-18.

³³ Annemarie, Schimmel, *Sayıların Gizemi*, çev. Mustafa Küpüşoğlu. (İstanbul: Kalcı Yayınevi, 1998), 69.

³⁴ Arslan Topakkaya ve Emel Karakaya, “Din-Felsefe İlişkisi Bağlamında Ruh Kavramına İki Farklı Yaklaşım: İslam ve Platon Örneği,” *Temaşa Felsefe Dergisi* sayı: 2 (2015): 36.

³⁵ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 18.

ruhiyesi içinde aşkı seçen kendisi ile ahlakın içinde kalan insanlar arasına mütevazı bir fark koyar. Hiç şüphesiz bu sorgulayan çağrı, bir başka şeyden ziyade fark koyma isteminden kaynaklanmaktadır.

Şiir öznesi tarafından talep edilen ölüm, **Makber** şiiriyle bir üst noktaya taşınır. Ölüm gerçeğinin makber üzerinden tartışıldığı bu şiirde öldükten sonra dirilme inancına sahip olan şiir öznesi, insanın tek hakikatinin öze ulaşmak ve yaşarken toprak olmayı istemek olduğunu vurgular ve sağırlaşmış olan herkese bu durumu tebliğ eder. Dünya nimetlerinin cezbesine kapılıp özünden uzaklaşarak kör, sağır ve dilsiz kalmayı tercih edenler, yaşamın tüccarlığını yapanlar, hesap günü geldiğinde yaşadıkları bu kopuş için pişman olacaklar ancak pişman olmak nafîle bir şey olacaktır o zaman. Üzerine vazife olan tebliğ görevini yerine getiren özne, ölümü yine gölge dünyadan bir kurtuluş olarak yüceltir ve metaforik bir ifadeyle uyuyanları uyandırmak ister. İnsanın dünyalık durumunu işaret eden unutmama ve uyku metaforu üzerine kurulan bu şiirde mezarın kâinatın kapısı olduğu işaret edilerek Mutlak'a ulaşmak için eşikte kararsız ve şaşkın bir şekilde durmamak gerektiği vurgulanır. Şiir öznesinin bir mücahit gibi isyan ile günahattan uzaklaşarak ölenlerin asıl yaşayanlar olduğunu iddia ettiği bu dizelerde, ayrıca asıl mekânın kabir, dolayısıyla öte dünya olduğu dile getirilir. Okuyucu sarsmak isteyen özne, bir tebliğci olarak şöyle konuşur:

Kapıdır o; korkmayın ey faniler!
Kabir kapısı kapanır, berzah kapısı açılır
Açılan her kapıdan Rahman'a yol açılır
(...) Makber en sonunda Mulak'a açılır
O gün bütün makberler saçılır
İnsanlardan, günahlardan, vücuttan kaçılır
Makber ne de güzel berzaha ve ahirete açılır.³⁶

Bu dizelerde de ifade bulduğu gibi kıyamete, ahirete ve öldükten sonra dirilmeye olan inancını hem yeniden ikrar eden hem de onu insanlara anımsatan özne, şiirde oluşan heyecansal bağlanım ve gerilimle bir diriliş nesli oluşturmaya gayret eder.

3. Büyük Meseleler Karşısında Şiir Öznesi

Kâinata insanın yerinin/konumunun ne olduğu, çeşitli kültürler ve dinlerde hep tartışılmıştır. Bunun için de insanın kendine bir yer belirleme ihtiyacı daima söz konusudur ve o, var olanlar içindeki yerini tespit ederse ne olduğunu da bilmiş olacaktır. Merak eden, araştıran, deneyen, arayan ve bir şeyler bulma istemini taşıyan insan, beklenti içinde olduğu pek çok şeye ulaşır.³⁷ *Adem ve Vucûd* şiir kitabında da kendine bir konum belirleyip bulduklarını paylaşmak istemine sahip olan şiir öznesi, büyük meseleler üzerinde kafa yorup bir sonuca ulaşır. Bir seçim yaparak ahlaki olanın ötesine geçen ve bir aşkı deneyimleyen özne, şiirlerinde “insan, varlık ve hiçlik, zaman ve tarih, mekân ve dünya” gibi zor meseleleri de ele almıştır. Ona göre insan, Tanrı tarafından yaratılmış ve bir halife olması için dünyaya atılmış bir var olandır. O, yaratılış gayesine uygun olarak varlığı, dünyayı ve kendini bildiğinde, “kainatta bir zerre, denizde bir kum parçası olduğunu” anlar, silkinir ve benlik davasından vazgeçer, böylece kendisini mutlak ile özdeşleştirip önce yok olur sonra da dirilerek sonsuza kadar var olur. Böyle bir sürece dâhil olan ve ona dair bilinçlenen insan, bir seçim yapan ve sorumluluk üstlenendir ve bunun için de asla bir unutana dönüşmez, güçlü ve hür olduğunu iddia edip kibirlenmez, hiç olduğunu unutmaz ve elçi olarak seçilmiş olmanın gereğini layığıyla yapmanın huzuru içinde “oyun ve eğlenceden ibaret olan dünya” imtihanını başarı ile atlatabilir:

Kader kazanır, insan kaybeder
Ölçü kazanır, ifrat-tefrit kaybeder
Kozmos kazanır, kaos kaybeder

³⁶ Topakkaya. *Adem ve Vucûd*, 32.

³⁷ Çağfer Karadaş, *Zaman ve Mekân İçinde İnsan ve Kaderi* (Bursa: Emin Yayınları, 2009), 15.

Kaybetmek kazanmaktır

Kader ölüme hazırlanmaktır.³⁸

Kader isimli şiirden alıntılan bu dizelerde de görüldüğü gibi şiir öznesi, kaderi yaratılmış olma ve ölümden sonra dirilme olarak görür. Onun için de ölüme hazırlanan imanlı insan, bir kaderi seçen ve yaşayan düşünürdür aynı zamanda. Bir başka ifade ile kula has bir ikrarla yaşayan ve ölen insandır şair ve düşünür.

İnsan olmayı, bir kul olduğunu bilmek ve kendini yaratıcıya adamak olarak gören özne için varlık, hem her şey hem de bir olan Tanrı'dır. Tanrı, mutlak bir varlık olarak ezeli ve ebedidir, onun mutlaklığı tartışılacak bir durum değil, kabul edilip zikredilecek bir şeydir. Bunun için de özne, **Varlık** başlıklı şiirinde kendi varlığının yükünü üzerinden atıp “nefs-i emmare”yi yok etmek ve ölümü yani sonlu olma gerçeğini unutmadan bir imanla önce var, sonra yok olmak isterken daha önce yaptığı seçimi ve aldığı kararı pekiştirmiş olur. Varlığı en geniş planda mutlak bir yaratıcı olarak Tanrı, en dar planda ise yaratılan ve geçici olan insan ve her şey olarak gören özne, **Hiçlik** başlıklı şiirinde ise hiçliği yine en genişten en dara doğru tanımlar. Ona göre hiçlik, benlikten kurtulmak, ölüp yeniden doğmak ve varlıkla bir olmak için bilinçli tercih edilen bir oluş şeklidir ve şiir öznesi, ne olduğunu bir türlü anlayamadığını ve izah edemediğini söylediği hiçliği, varlığın yükünden kurtulmak için bir imkân ve gereklilik olarak görür ve onu bu bakımdan yüceltir. Hiç olmayı bir iman ikrarı ve varlıktan sorumlu olmak olarak gören şair, şöyle konuşur:

Hîç olun, hiçlik olun

Olun ve kurtulun

Varlıktan ne buldunuz ki

Ne umacaksınız

Sonunda kocaman bir hîç bulacaksınız

Hiçlik özgürlüktür

Kaçış ve yok oluşturun

Neticede Bir Oluşturun

Oluş yok oluşa

O da hiçliğe kavuşturur.³⁹

Var olmak için aşmayı zorunlu olarak gören şiir öznesi, **Zaman** şiirinde ise bir hareketi ve değişimi, geniş bir oluşu ve yok oluşu ifade eden zamanı, tanımlanması zor bir sorun olarak görür ve onu yani bir “kor” gibi yakıcı olan bu hususu, kısa bir ifadeyle Tanrı tarafından başlatılan ve İsrail’in suruyla birlikte sona erecek olan bir süreç olarak tanımlar. Ardından da iman etmiş birisi olarak anahtarı Tanrı’da olan bir kilide benzettiği zamanın ancak ahirette her şey tekrar canlandığında dile gelip kendi hakikatini açığa çıkarabileceğini söyler. Zamansal olan bütün var olanların kaderi, tarihsel yani ölümlü, sonlu ve gelip geçici olmaktır. Bir kaderi yaşayan tarihsel var olanlar, istisnasız bir şekilde zamanın bir noktasında doğar, yaşar ve ölürlür. Gelip geçici olmak, hem bir tarihin içinde doğup onun tarafından belirlenmeyi hem de ölümlü ve sonlu olmayı bilmeyi işaret eder. Var olanlar arasında yer alan insan, sadece hem bir zamanın ürünü olduğunu hem de gelip geçici olduğunu bilir ve bu bilinçle bir şeyleri devralır, devreder. Devralıp devreden ve tarihselliğini kuran insan, kaderini bilirse derin bir aydınlanma ve aşma deneyimi yaşayabilir. Bu bağlamda kitapta yer alan **Tarih** isimli şiirde ölümlü, sonlu ve gelip geçici olduğunun farkına varan ve “geride hoş bir seda bırakmak” isteyen bir müminin duyarlılığı dile gelir. Böyle bir istek içinde olan şiir öznesi, oluşun ve yok oluşun neden olduğu “hengamede” çıkışın yolunu ise benliğin yükünden kurtularak Tanrı ile bir olmak olarak işaret eder.

Öleceğimi, fenaya mahkûm olduğumu kavradım birdenbire

Tarih denen de bu kavrayış olsa gerek

Sonunda bir gün ben de tarih olacağım inleyerek

³⁸ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 24.

³⁹ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 47.

Geride hoş bir seda bırakmak gerek
 Arkamda dağ gibi bir tarih, önümde bağ gibi bir oluş
 Böyle bir hengâmede ölüş
 İki arada bir derede kalmış bu varoluş.⁴⁰

Zamansal ve tarihsel olduğunu bilen insan, aynı zamanda bir dünya içinde de olduğunu bilir. Burada kullanıldığı anlamıyla dünya, şimdi burada içinde olunan ve ikamet edilen yer veya oluşun yani doğum ve ölümün gerçekleştiği sahne, geniş anlamıyla ahiretin karşılığıdır. Her iki anlamıyla da ruhun gelip geçici bir süre ikamet ettiği yer olan dünya, kamil bir insan olmak için aşıp geçilmesi gereken bir duraktır. Şiir öznesi, sikan, tutan ve boğan dünyanın aşılmasını ruhun erginleşmesi için bir şart olarak görür ve **Dünya** şiirinde onu “insana kurulmuş en büyük tuzak” olarak niteler. “Atılmış insanın vatanı” olduğu için deni de olan baştan çıkarıcı dünyaya iltifat edenlerin aksine o, imanı seçer ve kendi başına bir anlamı olmayan dünyanın ancak Tanrı inancı ile anlamlı olacağını belirtir. Aşağılık olandan yüce olana imanla geçmenin mümkün olduğunu söyleyen şiir öznesi, fani olan varlığını baki kılmak isteyenleri, gelip geçici olanı kalıcı olan adına reddetmeye ve düşkünlüklerinden vazgeçmeye çağırır. Bu coşkulu seçimi ve heyecanlı bir kararı içeren çağırısı şöyle dile getirir:

Ey fâniler! Fenânızı bekâ, vücûdunuzu ibkâ etmek isterseniz
 Denî dünyanın deniyyetlerini terk edip alâ-yı illiyîne çıkın isterseniz
 Yol açık, ağzına kadar açık
 An şartla ki bu yol ancak dünyayı beş paraya almayanlara açık;
 Beş para kaybedin, dünyayı kaybedin, kendinizi kaybedin
 Kaybederken kazanın, kazandırın ve nazlandırın
 Dünyayı kendinize azık, ona prestij edenlere hazık yapın
 En sonunda atıldığınız bu yerden pîr u pâk şekilde vatan-ı aslinize dönüş yapın
 Sonunda anlayın ki atıldığınız bu deniyyet sizi terakki içindir
 Her şey bir oyun içindir.⁴¹

Alıntılanan bu dizeler ile şiir öznesinin baştan beri inandığı gibi “dünya, insanın olması gereken yere çıkması için bir zorluk, bir imtihan yeridir”⁴² düşüncesi ispatlanmış olur. İmtihani, kendini tanımak ve elde olana sahip çıkmak olan insan için var olmak büyük sınamadır. Bu büyük ve anlaşılması güç sınama durumunu yaşamak ve geçmek ise ancak iman aşamasında bulunan bir kararlılığa gösterilecek devamlı bir ihtimamla mümkündür.

Sonuç

Adem ve Vucûd hakikatin bilgisine rehberlik eder. Şairin insanın temel duygularını diri tutarak kendilik cehaletinden kurtulması için tabiatı açıp öze ulaşma gayreti, okuyucuya düşünmek için alan açar. Günlük hayatın bütün karmaşasından sıyrılan ve dünya nimetlerini geride bırakan şair, takındığı olumlu anlamda teslimiyetçi tavırla okuyucunun iç dünyasına doğru bir yolculuğa çıkmasına rehberlik eder. Şiirlerde yüzleştiği gerçeklerle sarsılan ve savrulan okuyucu, bu yolculukta yorgun düşse de şairin rehberliği ve bilgeliği, onu sakinleştirir ve dinginleştirir. Hayatın olağan akışı içinde kaybolan ve sürekli bir şeylere yetişmeye çalışan insanın ruhunun kör düğümlerine dokunan bu şiirler, kendini ve inancını sorgulamaktan aciz düşenleri harekete geçirir. Okuyucuyu kırmadan, örselemeden, ufak dokunuşlarla zamanlı/sonlu olduğu gerçeğini anımsatmaya çalışan şair, siyasi, politik ve ideolojik perspektiften uzak durur. Şiirler, öznenin bir seçim yaparak ahlaki olandan aşk aşamasına geçmesini, imanın beraberinde getirdiği ve zorunlu kıldığı hüsn-ü talil ile tabiata bakıp orada Tanrı'nın tezahürlerini görmesini ve büyük felsefi meseleler üzerine kafa yormasını konu edinir. Haset, rekabet, öfke, kıskançlık ve intikam gibi duygulara asla yer verilmeyen

⁴⁰ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 45.

⁴¹ Topakkaya, *Adem ve Vucûd*, 30.

⁴² Karadaş, *Zaman ve Mekân İçinde İnsan ve Kaderi*, 46-47.

şiiirlerde, insanın kendini açıp düşünmesine ve içindeki karanlığı aşmasına dair hatırlatmalar vardır. Bu bağlamda, felsefi kaynaklardan beslenen şairin, kuramsal düzlemden çıkıp özünü yakaladığı “varlık ve hiçlik” meselesini okuyucuyu zorlamadan verme gayreti ön plana çıkar. Tanrı’nın sanatını gördüğü tabiatta ve hayran kaldığı bütün varlıklarda bir anma ve tebliğ etme durumu yaşayan şair, hayal ve hülya kurmak yerine “mutlak” olana işaret eder. Şair, varlığı görme ve açma biçimi olarak şiiri, bir yöntem olarak kullanır ve asıl yaratıcıyı/Tanrı’yı taklit eden sanatı ortaya koyar. Şiiirlerde tabiattaki varlıkların ses, koku, güzellik, sonsuzluk, saflık ve beyazlık gibi anıştırma ve titreşimlerde Tanrı’nın aksini ve tezahürü gören duyan ve hisseden şair, unutulmaya yüz tutmuş “mutlak hakikati” görünüşten gerçeğe çıkarır. Hayalperest olmak yerine zaman, mekân, insan, tarih, varlık ve hiçlik gibi büyük meselelere kafa yoran şair, ontolojik ve epistemolojik bir katman oluşturarak şiire yeni bir alan açar. Kadın ve erkek ilişkilerindeki duyguların sürekli tekrar edilip benzer motiflerle dinamizmin yok edildiği tekrarlar ve cisimleşmiş bedenler yerine zihni uyanışlarla sadece varlığı mesele haline getiren şair, idrak, ikrar ve hikmet peşinde koşar. Sakin, telaşsız ve bilge bir şekilde ölümlü olduğunu gerçeğini kabullenen ve teslim olan şair, şiire bilinçli bir katılım sağlayarak hayatın kendisini bir şiir gibi okumak gerektiğini okuyucuya anımsatır.

Sonuç olarak *Adem ve Vucûd* organik bir bütün teşkil eden şiirlerden oluşur. Kitapta yer alan şiirler, dini, mistik, metafizik ve mitolojik okumaya müsaittir. Şiiirlerdeki her bir katman, son tahlilde aşk aşamasına ulaşmış ve iman etmiş bir müminin duyguları ve düşünceleriyle doludur. Biçim kaygısı ile değil de içerik yani aşk kaygısı ile yazılmış olan bu şiirlerde, imgelem zihinsel sıçrayışlarla hikmetli bir öze ulaşır ve okuru da ulaşılan seviyeye davet eder, çeker. Bu bakımdan şair, arayış ve adanış içinde olan birisi gibi zaman zaman açık kimi zamanda örtük tepkisel tavırlar alır ancak bu tavırlar bir uğrak olduğu için imanının merhametiyle bir süre sonra dönüşür ve şair dingin bir kararlılıkla inandığını şiirleştirir. Dil ve biçim mükemmeliyeti aramayan ancak belli bir olgunluğa da sahip olan bu şiirlerde aynı zamanda imanlı insanın üzerinde düşünülmesi gereken yoğun bir siteminin göze çarptığını da söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Ayvazoğlu, Beşir. *Aşk Estetiği/İslam Sanatlarının Estetiği Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2016.
- Ayvazoğlu, Beşir. *Güller Kitabı/Türk Çiçek Kültürü Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2013.
- Bachelard, Gaston. *Mekânın Poetikası*. Çeviren: Alper Tümertekin, İstanbul: İthaki Yayınları 2013.
- Bachelard, Gaston. *Su ve Düşler/Maddenin İmgelemi Üzerine Bir Deneme*. Çeviren: Olcay Kunal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006.
- İmamoğlu, Muhammed İkbâl. "Kitap İncelemesi Adem ve Vucud," *Temaşa Felsefe Dergisi* sayı: 16 (Aralık 2021): 237-242.
- Karadaş, Cağfer. *Zaman ve Mekân İçinde İnsan ve Kaderi*. Bursa: Emin Yayınları, 2009.
- Schimmel, Annemarie. "Dinde Sembolün Fonksiyonu Nedir?," *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3, sayı: 3 (1954): 67-74.
- Schimmel, Annemarie. *Sayıların Gizemi*. Çeviren: Mustafa Küpüşoğlu, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1998.
- Topakkaya, Arslan ve Emel Karakaya. "Din-Felsefe İlişkisi Bağlamında Ruh Kavramına İki Farklı Yaklaşım: İslam ve Platon Örneği," *Temaşa Felsefe Dergisi* sayı: 2 (Ocak 2015): 25-50.
- Topakkaya, Arslan. "K. Jaspers'de (Varlığın) "Sınır Durumları" (Grenzsituationen) Kavramının Anlamı Üzerine Bir Deneme," *Felsefe Dünyası* sayı: 46 (2007/2): 143-154.
- Topakkaya, Arslan. *Adem ve Vucûd*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2021.
- Topakkaya, Arslan. *Egzistansiyalizmde Tanrı*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2022.